

Open Access innebærer at vitenskapelige publikasjoner gjøres fritt tilgjengelig på web. Forfatter eller opphavsmann beholder opphavsretten til publikasjonen, men gir brukere tillatelse til å lese, laste ned, kopiere, distribuere, skrive ut, søke i eller lenke til fullteksten uten å forlange vederlag.

Sitering av artikkelen i APA (6th):

Jon, N. (2017). Maskulinitetsperspektiv på kriminologiens kjerneområder: Kontroll, ofre og kriminalitet. *Nordisk tidsskrift for Kriminalvidenskab*, 104(2), 181-201.

Dette er siste tekstversjon av artikkelen, den kan inneholde ubetydelige forskjeller fra forlagets pdf-versjon.

Maskulinitetsperspektiv på kriminologiens kjerneområder: Kontroll, ofre og kriminalitet*

Av Nina Irene Jon

Abstract

The aim of this article is to render visible and problematise conceptions and norms for performing masculinity within criminology. Approaching crime and crime control from a gendered perspective is highly relevant: Crime and punishment are historically among the most gendered fields in society, predominantly inhabited by men. While the relation between crime and masculinity was actually addressed by some of the subcultural theorists in the 1950s (see e.g., Cohen 1955, Bloch and Niederhoffer 1958, Kvaraceus and Miller 1959, Cloward & Ohlin 1960), criminology as such has by and large remained a gender-blind discipline. The article focuses on the impact a gender perspective can have on the core areas of criminology: control, victimization and crime.

1. Innledning

Mannen har blitt betraktet og behandlet som det «normale subjektet» i hele vår kultur og innen alle fag (Messerschmidt, 1993, s. 1). «Man har ikke sett mannen for bare menn» for å si det med Ronny Ambjørnsson (2001). I liten grad har forskningen handlet om menn *som* menn. Her ligger mannsforskningens perspektiv. Mannsforskning er forskning «der vissheten om at også menn har et kjønn, om at menn står i en kjønnsrelasjon til andre menn og til kvinner, er viktig,» som Lorentzen (1997) sier.

Et maskulinitetsperspektiv i forskningen betyr altså forskning på gutter og menn hvor man vektlegger gutter og menn som kjønnede (Jørgen Lorentzen, 2006, s. 121). Dette innebærer at man i forskningen om menn undersøker hva forestillingen om maskulinitet og mannlighet innebærer for menns praksis. Således ligger det en forskjell mellom det å se på kjønn som variabel, og det å ha kjønn som perspektiv i forskningen. Å operere med kjønn som variabel og se etter fordelinger av menn og kvinner på ulike statistikker innebærer i seg selv ikke nødvendigvis et *kjønnsperspektiv*.

* Title in English: *Masculinities in the core areas of criminology: control, victimization and crime.*

Gutter og menn utgjør det ekstreme kjønn. Det er menn som har mest makt, besitter flest toposisjoner, har mest penger og eiendom, flest stortingsplasser, flest ordførere. Samtidig ruver menn på de negative statistikkene: Menn utgjør nesten hele fangebefolkningen, flest bostedsløse, flest narkomane, høyest rusbruk, flest selvmord.

Kjønnsmaktperspektivet har ført til et høyt fokus på menns makt, og dermed hindret oss i å vektlegge kjønnsrollens betydning for gutter og menns marginalisering. Forståelse av menn i vår kultur er preget av en forestilling om at «Kvinner er ofre, menn tapere» som Hans Bonde (2008) spissformulerer det. Å fokusere på gutter og menn i et maskulinitetsperspektiv blir fortsatt i for liten grad gjort. Kjønnsforskningen og likestillingskampen har trent samfunnet opp i å se hvordan jenter/kvinner marginaliseres. Samme optikk er ikke like utviklet når det gjelder gutter og menn.

Å anlegge et kjønnsperspektiv på gutter og menns kriminalitet og samfunnets kontroll av kriminalitet har i liten grad blitt gjort innen kriminologien, til tross for at kriminologi i stor grad studerer et av de mest kjønnete felt vårt samfunn har: Kriminalitet og straff er et felt som i all hovedsak befolkes av gutter og menn (Jon, 2007; Tomsen, 2008b). Lovbryterne og fangebefolkningen er hovedsakelig menn eller unge gutter, kontrollørene – politi, dommere og fengselsbetjenter er også i all hovedsak menn.

Denne artikkelen skal fokusere på hva et kjønnsperspektiv på gutter og menn betyr og hvordan det å se gutter og menn i lys av et maskulinitetsperspektiv kan innebære økt forståelse av deres praksiser. Først vil jeg se nærmere på mannsforskningen mer generelt, før jeg går inn på kriminologiens kjerneområder; kontroll, ofre og kriminalitet.

2. Mannsforskning

Mannsforskningen vokser frem ut over 1980-tallet, delvis som en konsekvens av 1970-tallets feministiske diskusjoner (Johansson, 1998). Som flere (Johansson, 1998; Liliequist, 1999) påpeker kan man si at utgangspunktet for mannsforskningen, med en lett omskriving, hentes i det sentrale og velkjente sitatet fra Simone de Beauvoir (2000), som mange feminister har latt seg inspirere av: «Man fødes ikke til mann, man *blir* det.»

Begrepet maskulinitet omhandler de forestillinger, normer og idealer som er forbundet med det å være mann til enhver tid i et gitt samfunn. Idealene og forestillingene er foranderlige, avhengig av den kulturelle kontekst. Men også i et gitt samfunn innenfor en bestemt tidsepoke, kan forestillinger og idealer variere ut fra

kontekst. Eksempelvis vil det være forskjellige forventninger til og vurderinger av hva som er maskulint ut fra for eksempel alder, klasseposisjon og etnisitet.

Innen mannsforskningen har studiene av den sosiale konstruksjonen av ulike typer av maskuliniteter stått sentralt. En kjernetekst her er Robert Connells bok *Masculinities* (Connell, 1995). Connell lanserer begrepet «hegemonisk maskulinitet» som den form for maskulinitet som i en gitt periode er kulturelt opphøyd og som utgjør den optimale standarden for en «vellykket maskulinitet», og som underordner alle andre former for maskulinitet. Det er altså den optimale visjonen av maskulinitet som det siktes til med begrepet hegemonisk maskulinitet. «Hegemony relates to cultural dominance in the society as a whole. Within that overall framework there are specific gender relations of dominance and subordination between groups of men.» skriver Connell (s.st:78). Dette handler først og fremst om heteroseksuelle menns overordning og homoseksuelle menns underordning i den vestlige kulturen. Samtidig fremhever Connell at selv om homoseksuell maskulinitet er den mest iøynefallende, så er den ikke den eneste underordnede maskuliniteten. Connell opererer også (s. 103) med begrepet *medvirkende* som er hans betegnelse for de aller fleste menn som ikke selv besitter hegemoniske maskulinitet, men som drar fordeler av den i form av kvinners underordning.

Innen nordisk mannsforskning har det vokst frem en diskusjon om et umannlighetsbegrep som mer enn å fokusere på Connells hegemoniske mannlighetsmodell fokuserer på relasjonen mellom det mannlige og umannlige (Jørgen Lorentzen, 2004a, s. 98). Her plukkes tråden opp fra Michael Kimmel (1996, s. 6) som sier at han selv begynte arbeidet med *Manhood in America* ut fra et feministisk perspektiv om menns behov for å dominere. Men gjennom arbeidets gang ble det klart for ham at mannlighet ikke primært handler om et behov for å dominere, men heller angsten for å bli dominert. Kimmel (s.st) kobler dette til at den moderne mannlighet i høy grad handler om et gjentagende strev for å vise at man mestrer kravene: «To be considered a real man, one had better make sure to always be walking around and acting «real masculine»» (s. 100). Når en mann eller gutt aldri kan være sikker på sin mannlighet, fordi det ikke bare er noe man har – men noe som må *oppnås*, så må mannligheten hele tiden bevises og demonstreres for omverdenen fordi det innebærer også at mannlighet er noe som kan *mistes* (s. 124).

Det er denne fryktingen i fokus fra menns behov for å dominere, til frykten for selv å bli dominert – og ikke minst redselen for å mislykkes, som har blitt nærmere fulgt opp innen nordisk mannsforskning (Ekenstam, 2005; Herz & Johansson, 2011; Liliequist, 1999; Jørgen Lorentzen, 2004a).

Som Ekenstam understreker (s.st.), innebærer et større fokus på menns frykt for umandiggjøring, ikke at man overser de maktmessige dimensjonene som pre-

ger relasjonen mellom kjønnene. Men et begrep om umannlighet åpner «en möjlighet att analysera de viktiga men komplexa samband som finns mellan å ena sidan manlig strävan efter makt och maktutövning som individuellt och strukturellt fenomen och, å andre sidan, de socialiserings- och disiplineringsmönster som ligger till grund för dylika dispositioner, samt de personliga konsekvenser och existentiella kostnader sådana processer har för många män».

Som vi skal se i denne artikkelen er begrepet om umannlighet viktig for gutter og menns praksiser.

3. Kjønnets kontroll

Innen kriminologien har det siden 1970-tallet vært en velkjent tese at den sosiale kontrollen av kvinner er kjønnets, i motsetning til kontrollen av menn. Kvinner blir sanksjonert for overtredelser av normene for akseptert femininitet, der seksuell anstendighet og huslighet står sentralt, mens menn blir sanksjonert for brudd på samfunnets lover og regler.

Kjersti Ericssons (1997) undersøkelse av en barnevernsinstitusjon for jenter på 1950-tallet, understøtter et bilde av at kontrollen av kvinner og jenter er kjønnets, at den ofte handler om seksualitet, og at institusjoner prøver å oppdra jentene de har i sin varetekt til seksuell tilbakeholdenhet, samtidig som de prøver å lære dem både huslige dyder og ferdigheter. Studien av en tilsvarende barnevernsinstitusjon for gutter i samme tidsperiode, viser imidlertid at kontrollarbeidet på denne institusjonen er like kjønnets (Jon, 2007). Det er brudd på akseptert maskulinitet som fører guttene til institusjonen, og oppdragelsesarbeidet på øya handler om å modne de trøblete guttene slik at de kan bli en «skikkelig gutt».

Disse institusjonene, Bjerketun og Foldin hadde parallelle posisjoner i kontrollnettverket for ungdommer som ble sett som avvikende på 50- og 60-tallet. Begge hadde en lang historie som forbedringsanstalter for ungdom, helt tilbake til rundt 1900, under navnene Bærum pikehjem og Bastøy Skolehjem. Begge fikk nye navn og ny institusjonsbetegnelse – verneskole – i 1953. De skulle fra nå av motta de «vanskeligste» ungdommene i landet, ungdommer som en mente trengte psykiatrisk-psykologisk behandling. Verken for Bjerketun eller Foldin førte navne- og status-enderingen til de helt store omveltningene. På mange måter fortsatte institusjonene sitt dagligliv som før.

Ved å se både på en jente- og en gutteinstitusjon får vi et bredere og mer fullstendig bilde av om og hvordan kjønnsnormer er innbakt i kontroll og oppdragelse av det som blir oppfattet som problematiske ungdommer. I en felles artikkel (Ericsson & Jon, 2006) er vårt hovedpoeng at kvinnekriminologiens gamle tese om at den sosiale kontrollen av kvinner er kjønnets, i motsetning til kontrollen av

menn, må revideres. Også i studier av institusjoner for gutter har et kjønnspektiv mye fruktbart ved seg.

Gjennom å anlegge et kjønnspektiv på en gutteinstitusjon finner jeg at kontrollen av guttene i høy grad er kontroll av kjønn – kontroll av mannlighet. Guttene som ble sendt til Foldin av den lokale barnevernsnemnda var i all hovedsak marginaliserte gutter fra fattige, ressursvake hjem. Svært mange av dem fremstår som ofre for omsorgssvikt, vold, mishandling og overgrep. Mange beskrives som utstøtte ensomme barn, som er isolerte i sine lokalmiljøer. Flere av dem ser ut til å være ofre for mobbing. Foldinguttene har gjennomgående hatt svært få ressurser tilgjengelig i oppveksten.

Det er imidlertid ikke fordi guttene er ofre at barnevernsnemnda griper inn. Det var guttenes egen atferd, og særlig da kriminalitet, som førte dem til institusjonen. $\frac{3}{4}$ av guttene som ble sendt til Foldin hadde begått kriminelle handlinger (for de aller fleste var dette svært lite alvorlig kriminalitet).

På Foldin skulle guttene oppdras til en sosialt akseptert form for maskulinitet, de skulle bli til «skikkelige gutter». Dette arbeidet preges av at de ansatte på Foldin deler Foldinguttene forakt for feighet og femininitet, slik at samtidig som de jobber for å dempe det uttrykket som de ser som en umoden overdrivelse av maskulinitet, er grensene mot umannlighet svært tydelig til stede i de voksnes vurdering av guttene. Om Geir heter det:

Man ser faktisk ikke eleven provosere sine medkamerater, men blir han provosert tilstrekkelig selv, så går han ikke lengre unna med halen mellom bena. Gutten har fått såpass med ben i nesa at hans tidligere ynkelige feighet er borte.

Guttene skal ikke være selvhevdende, men solidariske og reale mot kameratene. De skal ikke være for tøffe og ikke brutale, det anses som overkompensering og manglende oversikt av hva en skikkelig mann er for noe. Vel så viktig fremstår det i beskrivelsene av guttene at de ikke må være umannlige. Gutter som vegrer seg mot å bruke vold og som ikke tar en slåsskamp når det trengs stemples som bløte, ynkelige og feige. En skikkelig gutt skal være i stand til både å gi og få juling dersom det trengs. Umannlighet er et viktig begrep i den vurderingen de voksne som arbeider med trøblete gutter og søker å omforme dem til «ansvarlighetens menn» (Slottemo, 2003).

4. Menn som ofre

Hans Bondes spissformulering om at «Kvinner er ofre, menn tapere», peker også på at gutter og menn som er ofre overses. Ofte ønsker de heller ikke selv å fremstå som ofre. Offerbegrepet er problematisk i vår tid.

Å se seg selv, og å bli sett, som et offer innehar en dobbelthet. Å bli sett som et offer fritar for skyld. Dette var et viktig element i kvinnebevegelsens arbeid med å synliggjøre den private volden på 1970-tallet. Da sloss kvinnebevegelsen for kvinners *rett til å bli sett som offer* i stedet for å bli sett som infame og provoserende kjerringer eller flørtende jenter som drev mannen til vold eller overgrep. I stedet for å betrakte volden som et samspill mellom to gjensidige parter tydeliggjorde kvinnebevegelsen at dette handlet om overgrep og at relasjonen var en gjerningsmann og hans offer (Ericsson, 1993).

Samtidig er det å innta posisjonen som offer belastende (Eggebo, 2007). Begrepet offer assosieres med passivitet, hjelpeløshet og stakkarslighet. Det kleber ved offerbegrepet negative termer som ufri, ødelagt, taper og utrygg. Offerstatu- sen kan altså være nyttig, men retten til å være offer er ikke uproblematisk. Det har blitt hevdet at det finnes få rettigheter uten plikter, og retten til å være offer innebærer også plikt til å være stakkarslig, svak og et passivt objekt (Ericsson, 1993, s. 76).

Å bli sett som et passivt objekt fremstår som svært problematisk i vår kultur, og derfor har offerbegrepet blitt problematisk ut fra et feministisk perspektiv. Offerbegrepet har vært gjenstand for sterk kritikk og problematiseringer. En studie av informanter fra Krisesentersekretariatet viser at informantene er kritiske til å snakke om voldsutsatte kvinner som «offer» (Eggebo, 2007).

For menn blir ikke begrepet offer mindre problematisk. Begrepet offer er feminint konnotert, og alle negative assosiasjoner som legges til begrepet står i kontrast til bildet av «en skikkelig mann». I studier av menn som har blitt voldtatt eller utsatt for andre seksuelle overgrep, fremkommer det at mennene etter overgrepet føler skyld og skam og ofte holder overgrepet skjult for omverdenen (Almedal & Danielsen, 1994; Andersen, 2012; Svendby, 2011). Det er problematisk for menn å bli utsatt for overgrep fra andre menn. Dersom mannen er offer for en kvinnes overgrep blir ikke situasjonen bedre (Bremnes, 2009; Fjell, 2013). Å være et offer blir en for sterk kontrast til forventningen om mannlighet. Å være offer er å utsettes for krenkelsler og tap av verdighet. For menn innebærer en slik situasjon også tap av mannlighet.

5. Ofre for seksuelle overgrep

Seksuelle overgrep og voldtekt rammer flere kvinner enn menn, og de fleste utøverne er menn (Myhre, Thoresen & Hjemdal, 2015). Selv om flere kvinner enn menn utsettes for alvorlige og gjentatt vold i nære relasjoner, og for seksuelle overgrep og voldtekt, så rammes også menn av slike overgrep.

Stereotype forestillinger er også tett knyttet til mannlig seksualitet. Den kulturelle forståelsen av menns seksualitet er preget av en forståelse av at mannlig seksualitet forfølger en enkel logikk: forførelse – ereksjon – penetrasjon – utløsning – tilbaketrekking (Jørgen Lorentzen, 2004b). Maskulinitet har i den vestlige kulturen tradisjonelt vært knyttet til erobreren som alltid er seksuelt tent og klar til dyst. Mannlig seksualitet fremstilles som selvcentrert og objektfiksert, og mannlig seksualitet er sterkt knyttet til myten om mannen som biologisk og hormonelt styrt.

Har man en forståelse av at gutter og menn alltid er seksuelt tent, og klar for alt er det vanskelig å se at gutter og menn utsettes også for seksuelle overgrep og voldtekt. I en studie som måler vold og overgrep mot barn og unge (18 og 19 åringers rapportering om deres oppvekst) i 2007 og 2015 finner Mossige og Stefansen (2016) at 29 % av jentene og 7 % av guttene i 2015 har vært utsatt for minst én form for seksuelle krenkelseser. Når det gjelder de alvorligste formene for overgrep, som inngår i lovens definisjon av voldtekt finner denne studien at 2 eller 3 % av guttene og henholdsvis 9 eller 14 % av jentene (variasjonen handler om to ulike mål) har vært utsatt.

Et overraskende funn i denne undersøkelsen er at et høyt antall gutter rapporterte at de var utsatt for overgrep av en kvinne. I 2007 gjaldt dette litt over halvparten av guttene som svarte at de var blitt utsatt for en uønsket seksuell handling. Kjønnfordelingen på overgriperne for guttene var altså nærmest 50/50, mens jentene rapporterte om en mannlig utøver i omtrent 99 prosent av tilfellene. I 2015 har tallet på kvinnelige overgripere økt til 68 % for guttene, mens for jentene var det 3 % som hadde vært utsatt for en kvinnelig overgriper.

6. Ofre for vold på byen

Den vold flest menn opplever å bli utsatt for, er vold på offentlig sted fra helt eller delvis ukjente voldsutøver på kveldstid og i helgene (SSB, 2016). Sett i forhold til omfanget av denne volden får ikke ofrene mye oppmerksomhet, og det har tradisjonelt vært lite forskning på dette. Ett viktig forskningsbidrag er Johansens doktorgrad fra 2007 hvor hensikten med studiet var å få økt innsyn i hvilke psykiske reaksjoner det har å ha vært utsatt for såkalt tilfeldig vold, der gjerningspersonen oftest er ukjent (Johansen, 2007).

Johansen undersøkte 150 personer, de fleste unge menn, som hadde oppsøkt legevakt eller anmeldt at de hadde vært utsatt for fysisk vold av en gjerningsperson de ikke kjente. Skadene de var påført varierte fra lette skader på huden eller et blått øye, til svært alvorlige og livstruende skader. Undersøkelsesdesignet besto

av et muntlig intervju og spørreskjema så raskt som mulig etter hendelsen, deretter nye runder med spørreskjema 3 og 12 måneder etter førstegangsintervjuet.

Mange av ofrene i undersøkelsen opplevde å ikke bli fulgt godt nok opp av helsevesenet, og de intervjuede følte seg glemte, oversett og dårlig ivaretatt, selv om de slet med store problemer. Undersøkelsen viser at hele 33 prosent av hele utvalget har fått en posttraumatisk stresslidelse i etterkant av voldsepisoden. 44 prosent viser symptomer på angst og depresjon i den akutte fasen like etter voldshendelsen. Videre er søvnproblemer, mareritt, anspenhet, irritasjon og ofte isolasjon typiske reaksjoner som går igjen. Som Johansen (2007, s. 73) skriver: «The simple act of asking victims who seek medical assistance about how they felt during the event may introduce a discussion that leads to identification of vulnerability».

Undersøkelsen avdekket også at ofre for tilfeldig vold opplevde det som vanskelig å stå frem som ofre for tilfeldig vold, da det har dannet seg et svart/hvittbilde av at offeret er ung, beruset mann som nærmest har seg selv å takke. Holdninger fra omverdenen om at de selv er skyld i overfallet førte til at mange av ofrene ikke fortalte om overfallet til familien eller kolleger i frykt for at de skulle dømmes som uansvarlige.

Etter mitt syn demonstrerer Johansen med denne avhandlingen vår kulturs syn på unge menns opplevelser som ofre for vold. Den kulturelle beskjeden når du både bebreides og ingen, hverken leger eller politi, spør deg hvordan du har det etter å ha blitt utsatt for vold blir jo: «*Dette får du jagggu tåle*». Og det er jo rett og slett en ganske hjerterå beskjed å gi ett offer som har vært utsatt for vold.

Claes Ekenstam og Marie Norberg (Zackariasson, 2008) har undersøkt gutters og menns erfaringer med vold. Gjennom undersøkelser i en rekke forskjellige miljøer har de studert voldens betydning i menns hverdagsliv. Under observasjonene har forskerne notert en rekke handlinger som de som forskere ville definert som vold i form av lekeslåssing og hardhendte «hilsingsritualer». Intervjuene derimot viser at guttene og mennene ikke selv definerer handlingene som vold. Guttene og mennene har problemer med å finne eksempler på at de har vært utsatt for vold. Det de forteller om er den uprovoserte og grove volden, gjerne utøvd av fremmede. Den hverdagslige volden som utøves mellom jevnbyrdige, og som ikke har som direkte mål å skade, er sosialt akseptert. Verbal eller fysisk vold kan brukes for å skape fellesskap og tilhørighet mellom jevnbyrdige. Denne type hverdagslig, normalisert vold er tett knyttet til forestillinger om maskulinitet, og gir en oppøving i voldsbruk. Som gutt eller mann forventes man å tåle både å utøve og ta i mot litt vold, som harde taklinger på fotballbanen eller kameratslig boksing i magen.

Når politi og leger ikke spør ofre for vold hvordan de har det etter å ha vært utsatt for vold (Johansen, 2007), slik som vist over demonstrerer de nettopp en slik kulturell forståelse. Rune C Johnsen (Johnsen, 2017) viser i sin masteravhandling at dette er en kulturell forståelse også menn som har vært utsatt for vold selv er bærere av. Selv om de har vært utsatt for til dels grov vold vil de ikke snakke om seg selv i termer å ha vært ofre (Johnsen, 2017).

Begrepene menn, vold og maskulinitet er tett knyttet sammen. Til de kulturelle forventningene til mannsrollen ligger en evne til både å få og gi juling. Mye av volden utføres av menn – samtidig som det er viktig å understreke at de fleste menn ikke utøver vold. Menns vold mot andre menn bygger opp under bildet av en aggressiv, uredd mannlig identitet. Når menn skal fortelle om denne volden, blir gjerne voldshendelsene beskrevet i detalj. Menns vold mot menn kan i noen sammenhenger gi anerkjennelse og respekt uavhengig av hvem som vinner kampen (Dobash & Dobash, 1998; Isdal, 2000; Newburn & Stanko, 1994). Å besvare provokasjon med vold og ikke rygge ut av konfliktsituasjoner kan for mange, særlig unge menn, demonstrere at man er en mann som ikke viker unna og er feig, men som tåler og tør å både gi og få juling.

Kolnar (2003) fremhever den ambivalens vår kultur har i forhold til vold. Vold anses negativt og skal bekjempes. Samtidig har volden og evne til å utøve vold vært et vesentlig trekk ved den kulturelle konstruksjon av maskulinitet, fordi samfunnet er avhengig av et visst voldspotensiale i befolkningen. Utfordringen til en hver tid er å skape «menn som er i stand til å utøve vold uten at de blir rene voldsmennesker» (Kolnar, 1999, 2003). Det har stort sett vært nødvendig å forme den mannlige delen av en befolkning på en slik måte at den enkelte mann utvikler et voldsreservoar som fellesskapet kan benytte seg av til forsvar, krigføring, grensesetting og overvåking av lov og rett. Det må altså utvikles en type betinget brutalitet. Den skal ikke være tøylesløs, fordi mannen samtidig skal kunne forholde seg konstruktivt til en økonomisk og familiær sfære. Utvikling av voldsevne fremstår således i et kulturhistorisk perspektiv som en vesentlig ingrediens i forstringen av den «normale» mann. Volden blir en del av mannens identitet både gjennom hverdagslige praksiser, og de verdier som historisk sett er blitt knyttet til «sann» maskulinitet. Vold og maskulinitet blir her knyttet tett sammen, og forventningene til en «skikkelig mann» blir en evne til å kunne utøve vold dersom situasjonen gjør det påkrevd (s.st.).

7. Kriminalitet og maskulinitet

Det er ikke nytt av dagen å notere seg en sammenheng mellom kriminalitet og maskulinitet. 1950-tallets klassiske delkulturteorier fremsatt av Cohen (1955),

Bloch og Niederhoffer (1958), Miller bl.a. i Kvaraceus og Miller (1959) og Cloward og Ohlin (1960) la alle vekt på at kriminelle handlinger er «en manifestasjon av gjerningsmannens mot og maskulinitet» (Hauge, 1968, s. 153). Sykes og Matza (1957) har også fremhevet de unge guttenes fremvisning av dristighet og mandighet gjennom lovbruddene de begikk. Men til forskjell fra delkulturteoretikerne som så dette som særegent for de unge lovovertrædere og den delkultur de tilhørte, vektla Sykes og Matza at dette er verdier som står sentralt i samfunns-kulturen som helhet. I norsk kriminologi ble dette fulgt opp av Brun-Guldbrandsen (1958) og Ragnar Hauge (Hauge, 1968, 1970). Ut over 1970-tallet forsvant fokuset på menn og kjønn, og ble dreid mot studier av kvinner. Norsk kriminologi har produsert en rekke arbeider der kjønnsperspektiv hovedsakelig har blitt definert som kvinneperspektiv (Ericsson, 1997; Ericsson, Lundby & Rudberg, 1985a, 1985b; Høigård & Finstad, 1986; Høigård & Snare, 1983; Skjørten, 1988; Vegheim, 1995a, 1995b).

Interessen for kriminalitet og maskulinitet tok seg opp igjen fra 1990-tallet. Sentralt står Messerschmidt som lenge har arbeidet med et maskulinitetsperspektiv i (Messerschmidt, 1993, 1994, 1997, 1999, 2004, 2012, 2015). Men flere har kommet til (se for eksempel (Collier, 1998; Ericsson, 2000; Hobbs, 1995; Jon, 2007; Mullins, 2006; Pettersson, 2002; Polk, 1994; Sørli, 2005; Winlow, 2001) og det er publisert en rekke antologier (Bowker, 1998; Lander, Ravn & Jon, 2014; Newburn & Stanko, 1994, 2013; Sumner, 2004; Tomsen, 2008a).

Selv om det Collier (1998, s. ix) kaller «the masculinity turn» kan sies å ha nådd oss, er det et perspektiv som ikke hyppig benyttes i kriminologien. Samtidig er det, etter min mening, et perspektiv som er fruktbart i forhold til svært mange av de problemstillingene kriminologien arbeider med både når det gjelder kontroll av gutter og menn, og når det gjelder å forstå gutter og menns handlinger.

8. Cowboymaskulinitet

For gutter og menn med begrenset tilgang på andre ressurser, kan kriminalitet være en ressurs for å «gjøre maskulinitet» (Jon, 2007; Messerschmidt, 1993). Spørsmålet er hvordan man skal kunne «være noe til kar» når man ikke lykkes gjennom skolegang og utdanning, er fattig og ikke har noen posisjon i samfunnet. Unge, marginaliserte menn kan for eksempel gjennom vold og vilje til å slåss oppnå status, rykte og selvrespekt. Gjennom å begå kriminalitet kan de fremstå og bekrefte seg selv som menn. De spiller på det eneste de faktisk har: Seg selv og kroppen sin. Unge gutter som begår kriminalitet har gjennom tidene presentert seg selv, blitt sett og forstått som tøffe gutter (Cohen, 1955; Ericsson, et al., 1985a; Varang, 2004; Whyte, 1981). Også vinningskriminalitet kan for disse væ-

re en maskulin ressurs. Utbyttet av kriminaliteten, det å ha mye penger mellom hendene, kan bidra til en følelse av å være noe. Også i selve utøvingen av de ulovlige handlingene kan disse guttene vise frem både mot, teknisk dyktighet og smartheit (Næss, 1999).

Er man blant de tøffe gutta og har et maskulinitetsprosjekt som handler om å være «noe til kar», er det også en identitetstype som innebærer en «pakke» og som forplikter (Lyng, 2004). Man er ikke «tøff i trynet» og samtidig «feiger ut» når det kommer til å bryte en regel. Og man er ikke barsk og stjeler biler, og samtidig ivrigst på å rekke opp hånda og svare riktig på spørsmål på skolen. Kriminaliteten disse unge guttene begår, og som i tråd med Messerschmidt kan ses som en ressurs for å gjøre maskulinitet, kan ses som et «ledd» i et mer omfattende maskulinitetsprosjekt. Det er hele dette prosjektet som vekker bekymring og uro hos de voksne rundt gutten – og ikke bare det enkelte lovbrudd i seg selv. Dermed blir også mindre alvorlige lovbrudd en kilde til bekymring.

Messerschmidt (1993) bruker begrepet *opposisjonsmaskulinitet* som betegnelse i sin analyse av unge kriminelle gutter, og fremhever guttenes maskulinitetsprosjekt som en *opposisjon* mot skolen. Connell (1995, s. 111) betegner fattige, marginaliserte menns maskulinitetsprosjekter som *protestmaskulinitet*, etter Adlers begrep om den «maskuline protest». Connell vektlegger at protestmaskulinitet plukker opp temaer fra den hegemoniske maskuliniteten, og omformer dem i en fattigdomskontekst. Samtidig dreier disse begrepene tanken i retning av at unge kriminelle gutter, på samme måte som de klassiske delkultur-teoretikerne på 1950-tallet hevdet, utvikler en særegen kultur – og dermed avviker fra den generelle kulturen som råder i samfunnet.

Både Messerschmidt og Connell legger med disse begrepene stor vekt på at gutter som begår kriminalitet handler i opposisjon eller protest *mot* noe. Jeg mener et begrep om guttenes maskulinitetsprosjekter som ivaretar fokuset på at det like gjerne som protest og opposisjon handler om å «ta det helt ut» treffer bedre. Der begreper som protestmaskulinitet og opposisjonsmaskulinitet legger vekt på guttenes opposisjon, ønsket jeg et begrep som bedre fanger hva de trekker veksel på og valgte begrepet *Cowboymaskulinitet* for å betegne et slikt maskulinitetsprosjekt (Jon, 2007). Noen sentrale kjennetegn ved cowboyhelten slik jeg ser han er at han selvsagt er fysisk sterk og uredde, intelligent, smart og også teknisk dyktig (trekker raskt – treffer alt) der han ensom kommer ridende inn i en fremmed landsby. Plottet er jo ofte at han allierer seg med landsbyfolket i kamp mot slike som ofte misbruker makt og rikdom til å undertrykke landsbyfolket – med loven i hånd og sheriffen på sin side. Helten tåler ikke urettferdighet og undertrykking og tar opp kampen. En mann mot systemet. Som han alltid lykkes i å

bekjempe. Og til tross for at han har dannet sterke allianser og bånd til lokalbefolkningen (og minst én kvinne) underveis, avsluttes den klassiske cowboyfortellingen med at helten løsriver seg og igjen rir ensom ut i solnedgangen. Helten er seg selv nok! Han er uavhengig og selvstendig, uberørt av andre. Det er en ekstremt sterk fortelling om individualitet. Dette synes også i hans plassering i rommet – inne på saloonen setter helten seg alltid i et hjørne med ansiktet ut i rommet, alltid med full kontroll og oversikt. Stoler ikke på noen. En ekte helt er også ufølsom, selvdisiplinert og selvkontrollert. Et sterkt bilde på disiplin og kontroll er heltens kontroll over egen kropp og smerte – i det han såres i kamp, for så å trekke seg tilbake under et tre og etter å ha helt litt whisky i såret og litt i munnen syr sammen sårene sine selv.

Gjennom dette begrepet lar jeg cowboyen få stå som representant for et mangfold av mytiske helteskikkelser som har en sentral plass i vår kultur. Dette utelukker ikke at motstand og opposisjon kan inngå som et hovedelement i et slikt maskulinitetsprosjekt. I tillegg til å bedre fange hva unge gutter som begår kriminalitet ser ut til å trekke veksler på, og ikke deres protest eller opposisjon, er en annen styrke at det i større grad retter fokus mot guttenes *stil* slik «Birminghamskolen» vektlegger dette (Hall & Jefferson, 1975; Hebdige, 1979; Willis, 1977). Begrepet er også egnet til å beskrive lignende maskulinitetsprosjekter hos helt andre grupper, for eksempel de unge kriminelle guttenes motstykke; unge politimenn (Finstad, 2000; Lander, 2014; Østli, 2009). Finstad (2000, s. 100) beskriver de som går under den interne politisjargongens begrep om «Sentrumsrigger». Dette er unge politimenn som «rigger» seg ekstra til med «ikke bare ett sett håndjern, men i alle fall to, og begge maksimalt synlige. Ikke bære vernevesten mest mulig diskret under sommerskjorta; det fremstår som et poeng at omverdenen tydelig skal se at man er skodd for fare. (...) Det glinser i stål og styrke» (s.st). Som Finstad påpeker kan dette ses og forklares av de som «rigger» seg til ut fra en risiko- og sikkerhetstekning, men som hun kommenterer (s.st.): «Den mest nærliggende forklaringen når man ser Sentrumsrigger *utenfra*, er at man blir tøff iført det lille ekstra.»

Som tidligere nevnt problematiserer Sykes og Matza (1957) delkulturteoriens fokus på *subkulturelle* dimensjon. Også Sykes og Matza fremhever at det å sette verdier som «jakten etter spenning og uvante opplevelser, forakten for ordinært arbeid koblet sammen med håpet om den raske suksess, og understrekningen av aggresjon som en utpreget maskulin egenskap» står sentralt i de kriminelle delkulturene (her fra (Hauge, 1968, s. 153). Men til forskjell fra delkulturteoretikerne fremhever Sykes og Matza at dette er verdier som står sentralt i den vestlige samfunnskulturen som helhet. Brudd med en kjedelig hverdag ønskes av alle, men de fleste forbeholder jakten på spenning og opplevelser til fritiden. Og

hvem drømmer ikke om å trekke det store loddet, og dermed få lett tilgang til penger, spør Sykes og Matza.

Som Sykes og Matza, vil også jeg fokusere på det kulturelle fellesgods kriminelle unge gutter ser ut til å trekke på. Jeg ønsker å løfte frem hvordan unge gutter som begår kriminalitet som et ledd i utformingen av sin maskulinitet ser ut til å trekke veksler på sentrale elementer i mange vestlige mannsmyter (Ambjörnsson, 2001) som er viktige i vår kultur. Slike mannsmyter er i stor grad tilgjengelige for unge gutter gjennom populærkulturen – tegneserier, bøker, film, og ikke minst musikk (Bjurström, 1982; Moshuus, 2004; Rørhus, 1993; Sernhede, 2001; Vestel, 2004). Populærkulturen og særlig filmen har stor «makt til å ordne det sosiale rom» skriver Neumann (2004, s. 7). Når kriminalitet nyttes som en ressurs for å «gjøre maskulinitet» gjøres det gjennom å ta i bruk et repertoar som stadig gjentas i heltefortellinger i vår kultur. Som Søndergaard (2000, s. 87) fremhever er den storyline som er lettest tilgjengelig for unge gutter: «den hegemoniske kulturs storylines for maskulinitet, sådan som de genfindes i fortællinger om farlige bedrifter, mod, individualitet, hierarki og mulighederne for at opnå andre mænds respekt». Maskuline mannsmyter gjentas og gjentas i ulike innpakninger. «In films, television programmes, advertising, newspapers, popular songs and novels, in narratives and images that press in from every side, men are invited to recognize themselves in the masculine myth» sier Easthope (1990, s. 166). Gutter som begår mye kriminalitet, og som ikke har tilgang på så mange andre maskuline ressurser ser ut til å ta invitasjonen på alvor.

9. Gjengkriminalitet og gutter med innvandringsbakgrunn

Gjengkriminalitet har vært et problem i det norske samfunnet siden 1950-tallet. Det er på 1950-tallet at ungdom som egen sosial kategori vokser frem ved at «tenåringer» blir et begrep og et ideal og kobles sammen med et «tenåringsmarkedet» når ungdommens kjøpekraft også vokser som følge av den økonomiske veksten (Bjurström, 1982). Gjennom oppblomstringen av et «tenåringsmarked» skapes det både tilbud og etterspørsel etter særegne forbruksvarer for ungdommen, som slår ut i egne livstilstegn for denne aldersgruppen som skiller dem ut som en egen kategori mellom barn og voksne. Og med dette vokser også grupper av barn og unge som begår kriminalitet frem som *gjengkriminalitet* i moderne forstand, og gjenger og bander var stadig tema i pressen på 1950-tallet: Avisenes klipparkiver viser at politiet gjennom femtiårene hadde hendene fulle med å avsløre og rulle opp guttebander og bilbander som spesialiserte seg på alt fra tyveri av elektrisk utstyr, barbermaskiner og filmapparater til dynamitt, våpen og spesielle bilmerker (Telste, 2004, s. 5).

De siste ti-årene har «gjeng» langt på vei blitt synonymt med gutter med innvandrerbakgrunns gjengdannelser og kriminalitet. Disse guttene fremhever ofte selv sin egen etniske kultur for å forklare hvorfor de er så opptatt av ære og respekt, og også forskere (Larsen, 1992; Lien, 2002, 2003, 2011) har vektlagt deres opprinnelseskultur. For eksempel skriver Lien (2003, s. 164): «Innvandrerne bringer med seg æreskodeksen fra føydale strukturer i u-land og inn igjen i vestlige samfunn.» Prieur (2004) problematiserer ved hjelp av maskulinitetsperspektiver denne forståelsen ved å understreke at det ikke er sine besteforeldres æresforståelser de unge guttene med innvandrerbakgrunn prøver å etterleve når de snakker om ære og respekt. Prieur stiller seg altså skeptisk til at det er innvandreguttene etniske kultur som preger deres æreskodeks, men at det snarere er snakk om deres delkultur: «Jeg tror denne æreskulturen skal forstås som noe nytt, at det i denne sammenheng er nye mannlighetsidealer som skapes, en sammensetning av likt og ulikt, en kreolisering.» sier hun (s. 103). Territorialitet, ære, kameratskap, fysisk tøffhet og fetichering av mannskroppen går igjen. Symbolbruken varierer, men en del av innholdet er det samme, i hvert fall som idealer påpeker hun (s.104). Etter mitt syn stopper Prieur litt tidlig opp når hun argumenter for at det er nye mannlighetsidealer som konstrueres gjennom kreolisering. Hun peker gjentatte ganger på disse guttenes maskulinitetsidealer og maskulinitetsformer, men uten å forfølge et maskulinitetsperspektiv videre. Prieurs anliggende er etnisitet, og hun viser her på en overbevisende måte at innvandregutters æreskodeks neppe har opphav i deres opprinnelseskultur, og dermed ikke først og fremst er et spørsmål om kultur, men om delkultur. Ved å holde fast på maskulinitetsperspektivet, mener jeg at man kan argumentere for at det er et spørsmål om kultur, og ikke en særegen delkultur. Slik jeg ser det handler det ikke (i hvert fall ikke utelukkende) om innvandreguttene opprinnelseskultur – men om sentrale kulturelle maskulinitetsidealer i vår vestlige kultur (Jon, 2007).

Også Pedersen og Sandberg (2007) viser hvordan nøkkelen til guttenes liv *ikke* ligger i ideen om import av tilbakeliggende ideer om respekt og ære, gammelmodig maskulinitet og hypersensitivitet for krenkelser med basis i fjerne opprinnelseskulturer. De skriver:

«Derimot ble vi overrasket over hvordan studier av gatekultur fra andre vestlige land hjalp oss til å forstå dem. (...) I dag trekker mange veksler på populærkulturelle elementer som amerikansk gangsterrap eller mafiafilmer. Guttene på gata er utstøtte, og de søker anerkjennelse og belønninger der de kan få det. Noen trenger penger, men viktigere er prestisje, status og konsum. De er inspirert av kultur. Men det er en voldelig og vestlig gatekultur ikke en importert æreskultur. Hadde de forholdt seg til foreldrenes kultur, hadde de ikke hengt på Oslo City eller solgt hasj langs Akerselva. Det gir ingen ære.»

Etniske minoritetsgrupper blir ofte gjenstand for forenklete ideer om hvem de er. Slike stereotyper kan lett føre til at disse unge begynner å leve opp til bildet som andre har av dem. Opererer media med bilder av ungdom med innvandrerbakgrunn som farlige, kan det lett oppstå grupper som nettopp iscenesetter seg selv som farlige. Det er ikke noe nytt at grupper av mennesker spiller på stereotyper for å få respekt. Både nynazister, motorsykelgjenger, punkere og andre subkulturelle grupper gjør dette. Men det er alvorligere når gutter med innvandrerbakgrunn poserer som den «farlige utlendingen», fordi de spiller på hudfarge, og ikke klesstil og identitetstegn som kan skiftes ut. Dessuten bidrar de til stigmatisering av en større gruppe enn seg selv, da de bidrar til stigmatisering av hele gruppen av etniske minoritetsgutter (Sandberg, 2005).

10. Ungdommen nå til dags!

Det har vært klaget på «ungdommen nå til dags» siden Sokrates tid. Men det er ingen tvil i vår tid: Ungdommen har aldri vært bedre!

Ungdomsundersøkelsene Ungdata har dokumentert at dagens unge gjør mer av alt som er bra, og mindre av alt som er galt. Da de nasjonale dataene fra perioden 2010-2012 ble lansert oppsummerte forskere ved NOVA funnene slik: «dagens unge er flittigere, flinkere, fredeligere og mer fremtidsrettede enn tidligere ungdomsgenerasjoner» (Hyggen, Frøyland, Hegna & Sletten, 2013). Disse resultatene har blitt gjentatt i Ungdata-undersøkelsene de senere årene (Bakken, 2016) og føyer seg inn i en langsiktig trend der det på 2000-tallet har blitt dokumentert ganske markerte endringer i ungdomskulturen (Balvig, 2000, 2006). Ungdomskriminaliteten synker, rusbruk går ned, og ungdommen rapporterer i økende grad å trives på skolen, de rapporterer om færre konflikter med lærere og foreldre enn generasjonene før dem. Politiets registrering av kriminalitet bekrefter bildet ungdommen selv rapporterer. Den registrerte ungdomskriminaliteten går ned (OPD, 2016).

Hvordan skal dette forstås? Hva er grunnen til at dagens ungdommer er så skikkelige, og utgjør så lite trøbbel sett mot tidligere tider ungdomsgenerasjoner? Det er mange, sammensatte grunner til dette – men jeg vil hevde at det også handler om kjønn og endring i mansrollen.

Mansrollen har endret seg betraktelig de seneste tiårene. Og etter hvert som mansrollen har endret seg, har forventningen til gutter gradvis endret seg. Vi oppdrar rett og slett helt andre gutter i vår tid enn tidligere, og dette har selvsagt tatt noen generasjoner. Overå (2013) har dokumentert at det for likestillingens sønner er viktigere å være snill enn sterk. Han beskriver guttene han har observert som følsomme, omsorgsfulle og deltakende. Å snakke om følelser fremstår som

et ideal for guttene, og ikke som problematisk eller feminint. Mens 1980-tallets klasseromsforskning (Nielsen & Rudberg, 1989) beskrev gutters samvær som preget av konkurranse, hierarki og aggressivitet, beskriver Overå (2013) dagens gutter som vennlige, inkluderende og humørfylte.

Rebellen eller machotypen som i mange generasjoner har fremstått som den kuleste typen har ikke lengre samme status (Lyng, 2004). Han har gått fra å «rule» i skolegården til å oppfattes som en «looser». Tradisjonell maskulinitet har på mange måter gått av moten og vil i enkelte sammenhenger fremstå som avleggs (Jon, 2007, s. 199). Cowboymaskulinitet blir et prosjekt som mister status, og som derfor færre vil iscenesette.

Samtidig er et maskulinitetsperspektiv på trøblete unge gutter fortsatt relevant. Ungdomskriminaliteten går ned, men er jo ikke helt borte. Unge marginaliserte gutter begår fortsatt kriminalitet, som en ressurs for å gjøre maskulinitet.

11. Avslutning

Innen kriminologien mener jeg det er mye å hente på å ha et eksplisitt fokus på at gutter/menn har kjønn. Tradisjonelt har studier av kjønn vært studier av kvinner – mens menn har blitt betraktet som «det allmenngyldige» mennesket. Gjennom maskulinitetsteori (Connell, 1995; Kimmel, 1996) som løfter frem et kjønnsperspektiv også på menn, mener jeg at det slås på nok en lyskaster som øker forståelsen av gutter/menns handlinger og prosjekter.

I likhet med jenter hemmes og begrenses gutter av stereotype forestillinger knyttet til deres kjønnsrolle, og dette fokuseres det i for liten grad på. Tradisjonell maskulinitet med høyt fokus på styrke, selvkontroll, selvbeherskelse, utholdenhet, besluttsomhet, handlekraft og forakt for fysisk smerte gir konsekvenser for gutter og menns livskvalitet og helse.

Normene for akseptert maskulinitet og hva som i dag kan sies å være hegemonisk maskulinitet har gjennomgått store endringer i forhold til hva som anses som en «passende maskulinitet» (Holter & Aarseth, 1993; Reinicke, 2002; *Sprickor i fasaden: Manligheter i förändring*, 2001). Særlig menns delaktighet i omsorgen for barna og endringer i farsrollen har vært store (Holter & Aarseth, 1993; Johansson, 1998b; Brandth & Kvande, 2003). Tradisjonell maskulinitet har på mange måter gått av moten og vil i enkelte sammenhenger fremstå som avleggs. Parallelt lever idealene om tradisjonell maskulinitet i beste velgående (Whitehead & Barrett, 2001, s. 7).

Idealene om «den nye mannen» lever side om side med de verdene som preget arbeidet for å forme en passende maskulinitet på Foldin på 1950 og -60 tallet. Som Bonde (1991, s. 7) skriver:

«Mange av vores forfædres normer for mandighed, inngår i nye former i den moderne mands identitet. De sidder i bokstavigste forstand i ryggraden. At have karakter, at ranke sig, at ville fremad og opad, som vore forfædre priste, er en levende realitet i mænds liv i dag, skønt meget er sket siden.»

Selv om det har skjedd store endringer, er min antagelse at det som definerte handlingsrommet for en «skikkelig gutt» på 1950 og 60-tallet preger samfunnets forventninger til gutter også i vår tid. Man skal ikke være for tøff – men må heller ikke falle ned i umannlighetens skyggedal. Det som kan assosieres med feighet, svakhet og mangel på selvkontroll står fortsatt lavt i kurs. Også for dagens gutter er storylines om farlige bedrifter, mot, tøffhet og individualitet blant de lettest tilgjengelige.

Litteraturliste

- Almedal, R. & Danielsen, L. (1994). Voldtekt på menn: Intervjuundersøkelse med 6 menn som har blitt voldtatt. Oslo: Universitetet.
- Ambjörnsson, R. (2001). Mannsmyter. James bond, don juan, tarzan och andra grabber. Stockholm: Ordfront.
- Andersen, T.H. (2012). Sårbar og sterk: Menn som har vært utsatt for seksuelle overgrep. Oslo: Abstrakt forl.
- Bakken, A. (2016). Ungdata 2016. Nasjonale resultater NOVA-rapport 8/16. Oslo: Velferdsforskningsinstituttet NOVA.
- Balvig, F. (2000). Risikoungdom: Ungdomsundersøkelse 1999. København: Det Kriminalpræventive Råd.
- Balvig, F. (2006). Den ungdom!: Om den stadig mere omsiggribende lovlydighet blandt unge i danmark. Glostrup: Det Kriminalpræventive Råd.
- Beauvoir, S.d. (2000). Det annet kjønn. Oslo: Pax Forlag.
- Bjurström, E. (1982). Generasjonsopprøret: Ungdomskulturer, ungdomsbevegelser og tenåringsmarked fra 50- til 80-årene. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bloch, H.A. & Niederhoffer, A. (1958). The gang. New York: Philosophical Library.
- Bonde, H. (1991). Mandighed og sport (vol. 146). Odense: Odense Universitetsforlag.
- Bonde, H. (2008). Det ekstreme køn: Sport, politik og maskulinitet. København: Forlaget Hovedland.
- Bowker, L.H. (1998). Masculinities and violence. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Bremnes, T. (2009). Seksuelle overgrep fra kvinner. Universitetet i Oslo, Oslo.
- Brun-Guldbrandsen, S. (1958). Kjønnssrolle og ungdomskriminalitet. Oslo: Universitetsforlaget.
- Cloward, R.A. & Ohlin, L.E. (1960). Delinquency and opportunity. A theory of delinquent gangs. New York: The Free Press of Glencoe.
- Cohen, A. (1955). Delinquent boys. New York: The Free Press.
- Collier, R. (1998). Masculinities, crime and criminology: Men, heterosexuality and the criminal(ised) other. London: Sage publications.
- Connell, R.W. (1995). Masculinities. Cambridge: Polity Press.

- Dobash, R.P. & Dobash, R.E. (1998). Rethinking violence against women (vol. 9). Sage series on violence against women Thousand Oaks: Sage Publications.
- Easthope, A. (1990). What a man's gotta do: The masculine myth in popular culture ([Rev. ed.]. utg.). Boston: Unwin Hyman.
- Eggebø, H. (2007). Offeromgrepet: Til last eller gagn?: Undersøking av offeromgrepet med utgangspunkt i institusjonell etnografi. Oslo: H. Eggebø.
- Ekenstam, C. (2005). Rädslan att falla. NIKK magasin, Nr. 1.
- Ericsson, K. (1993). Kvinner som handlende offer Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab, nr. 2.
- Ericsson, K. (1997). Drift og dyd: Kontrollen av jenter på femtitallet. Oslo: Pax.
- Ericsson, K. (2000). Maskulinitet, kriminalitet og kontroll. Materialisten, 28(2000)nr. 4.
- Ericsson, K. & Jon, N. (2006). Gendered social control: 'A virtuous girl' and 'a proper boy'. Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention, 7(2), 126-141. doi: 10.1080/14043850601002692
- Ericsson, K., Lundby, G. & Rudberg, M. (1985a). Mors nest beste barn: Ungdom, rusgift og kriminalitet. Oslo: Universitetsforlaget.
- Ericsson, K., Lundby, G. & Rudberg, M. (1985b). Per + kari = trøbbel: Ungdom og kjønn. Oslo: Universitetsforlaget.
- Finstad, L. (2000). Politiblikket. Oslo: Pax.
- Fjell, T.I. (2013). Den usynliggjorte volden: Om menn som utsettes for partnervold fra kvinner. Trondheim: Akademika forl.
- Hall, S. & Jefferson, T. (1975). Resistance through rituals: Youth subcultures in post-war Britain. London: routledge.
- Hauge, R. (1968). Gjengkriminalitet og ungdomskulturer (vol. 13). Oslo: Universitetsforlaget.
- Hauge, R. (1970). Kriminalitet som ungdomsfenomen. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hebdige, D. (1979). Subculture: The meaning of style. London: Routledge.
- Herz, M. & Johansson, T. (2011). Maskuliniteter: Kritik, tendenser, trender. Malmø: Liber.
- Hobbs, D. (1995). Bad business: Professional crime in modern Britain. Oxford: Oxford University Press.
- Holter, Ø.G. & Aarseth, H. (1993). Menns livssammenheng. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Hyggen, C., Frøyland, L.R., Hegna, K. & Sletten, M.A. (2013, 10. oktober). «Sykt» bra ungdom! Aftenposten.
- Høigård, C. & Finstad, L. (1986). Bakgater: Om prostitusjon, penger og kjærlighet (vol. 863). Oslo: Pax.
- Høigård, C. & Snare, A. (1983). Kvinners skyld: En nordisk antologi i kriminologi (vol. 796). Oslo: Pax.
- Isdal, P. (2000). Meningen med volden. Oslo: Kommuneforlaget.
- Johansen, V.A. (2007). Exposure to non-domestic violence: Short- and long-term psychological reactions and the impact on quality of life. Universitetet i Bergen, Bergen.
- Johansson, T. (1998). Från mansroll till maskuliniteter: En innledning. I C. Ekenstam, J. Frykman, T. Johansson, J. Kusomanen, J. Ljunggren & A. Nilsson (red.), Räd att falla. Stockholm: Gidlunds Förlag.
- Johnsen, R.C. (2017). Mørketallsmenn. En kvalitativ studie av begrunnelser for at unge menn ikke anmelder vold. Masteroppgave i psykososialt arbeid – selvmord, rus, vold og traumer, Universitetet i Oslo, Oslo.

- Jon, N. (2007). En skikkelig gutt: Arbeidet med å forme en passende maskulinitet på foldin verneskole 1953-1970 (Vol. nr. 31/2007). Oslo: Unipub.
- Kimmel, M.S. (1996). *Manhood in america: A cultural history*. New York: Free Press.
- Kolnar, K. (1999). Vold, sex og identitet. I S. Meyer & T. Sirnes (red.), *Normalitet og identitetsmakt i norge*. Oslo: Ad Notam Gyldendal, 1999.
- Kolnar, K. (2003). *Det ambisiøse selv*. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Historisk-filosofisk institutt, Filosofisk institutt, Trondheim.
- Kvaraceus, W.C. & Miller, W.B. (1959). *Delinquent behavior: Culture and the individual*. Wahington: National education association of the United States.
- Lander, I. (2014). Doing the right masculinities right. The police force as gendered practices. I I. Lander, S. Ravn & N. Jon (red.), *Masculinities in the criminological field: Control, vulnerability and risk-taking*. Farnham: Ashgate.
- Lander, I., Ravn, S. & Jon, N. (2014). *Masculinities in the criminological field: Control, vulnerability and risk-taking*. Farnham: Ashgate.
- Larsen, G. (1992). *Brødre: Æreskamp og hjemløshet blant innvandrings ungdom*. Oslo: Pax.
- Lien, I.-L. (2002). Ære, vold og kulturell endring i oslo indre by. *Nytt norsk tidsskrift*, 19(1), 27-41.
- Lien, I.-L. (2003). *Gjenger – et innvandringsproblem?* Oslo: Cappelen akademisk forl., cop. 2003.
- Lien, I.-L. (2011). *I bakvendtland: Kriminelle liv*. Oslo: Universitetsforl.
- Liliequist, J. (1999). Från niding till sprätt. En studie i det svenka omanlighetsbegreppets historia från vikingtid til sent 1700-tal. I A.M. Berggren (red.), *Manligt och omanligt i ett historisk perspektiv* (Vol. Rapport 99:4). Stockholm: Forskningsrådsnämnden.
- Lorentzen, J. (1997). *Mannsforskning – hva er det?* Impuls. Tidsskrift for psykologi, nr. 3.
- Lorentzen, J. (2004a). *Mannsforskning, feminisme og likestilling*. Kvinneforskning, nr. 3.
- Lorentzen, J. (2004b). *Maskulinitet: Blikk på mannen gjennom litteratur og film* (vol. nr 8). Oslo: Spartacus.
- Lorentzen, J. (2006). *Forskning på menn og maskuliniteter*. I H. Bondevik, J. Lorentzen & W. Mühleisen (red.), *Kjønnforskning. En grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lyng, S.T. (2004). *Være eller lære?: Om elevroller, identitet og læring i ungdomsskolen*. Oslo: Universitetsforl.
- Messerschmidt, J.W. (1993). *Masculinities and crime: Critique and reconceptualization of theory*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
- Messerschmidt, J.W. (1994). *Schooling, masculinities and youth crime by white boys*. I T. Newburn & E.A. Stanko (red.), *Just boys doing business? Men, masculinities and crime*. London: Routledge.
- Messerschmidt, J.W. (1997). *Crime as structured action: Gender, race, class, and crime in the making*. Thousand Oaks, Calif: Sage Publications.
- Messerschmidt, J.W. (1999). *Nine lives. Adolcent masculinities, the body and violence*. Colorado: Westview Press.
- Messerschmidt, J.W. (2004). *Flesh and blood: Adolescent gender diversity and violence*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
- Messerschmidt, J.W. (2012). *Gender, heterosexuality, and youth violence: The struggle for recognition*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.

- Messerschmidt, J.W. (2015). *Masculinities in the making: From the local to the global*: Rowman & Littlefield Publishers.
- Moshuus, G.H. (2004). *Samtale med aki det jeg lærte av å lære om gangsta-rap*. Oslo: Pax, 2004.
- Mossige, S. & Stefansen, K. (2016). *Vold og overgrep mot barn og unge. Omfang og utviklings-trekk 2007-2015 Rapport nr 5/16*. Oslo: NOVA.
- Mullins, C.W. (2006). *Holding your square: Masculinities, streetlife and violence*. Cullompton: Willan Publishers.
- Myhre, M., Thoresen, S. & Hjemdal, O.K. (2015). *Vold og voldtekt i oppveksten. En nasjonal intervjuundersøkelse av 16- og 17-åringer Rapport 1 / 2015*. Oslo: NKVTS
- Neumann, I. (2004). Forord. I C. Refsum & E. Røssaak (red.), *Kysning og slåssing: Fire kapitler om film*. Oslo: Pax.
- Newburn, T. & Stanko, E.A. (1994). *Just boys doing business?: Men, masculinities and crime*. London: Routledge.
- Newburn, T. & Stanko, E.A. (2013). *Just boys doing business?: Men, masculinities and crime Just Boys Doing Business?*
- Nielsen, H.B. & Rudberg, M. (1989). *Historien om jenter og gutter: Kjønnssosialisering i et utviklingspsykologisk perspektiv*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Næss, E. (1999). *Vold er ære, kriminalitet er penger: «K»-gjengen om seg selv*. I r. *Det Kriminalitetsforebyggende* (red.). Oslo: KRÅD.
- OPD. (2016). *Kriminaliteten i oslo. Statistikk over anmeldelser*. Januar 2016. I S. stab (red.). Oslo: Oslo Politidistrikt.
- Overå, S. (2013). *Kjønn – barndom – skoleliv: Faglige og sosiale inkluderings- og ekskluderingsprosesser i barneskolen*. no. 410, Sosialantropologisk institutt, Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Oslo, Oslo.
- Pedersen, W. & Sandberg, S. (2007). *Æreskultur eller gatekultur?* Morgenbladet.
- Pettersson, T. (2002). *Tre perspektiv på brottsliga nätverk: Supporterbråk, etnicitet och genus Three aspects of criminal networks: Disorder involving hooligans, ethnicity and gender*. Stockholm: Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Polk, K. (1994). *When men kill: Scenarios of masculine violence*. Cambridge: University of Cambridge.
- Priour, A. (2004). *Balansekunstnere: Betydningen av innvandrerbakgrunn i norge*. Oslo: Pax.
- Reinicke, K. (2002). *Den hele mand – manderollen i forandring* Århus Det Schönbergske forlag.
- Rørhus, K. (1993). *Ungdom og idolpåvirkning: En teoretisk og empirisk studie av ungdoms forhold til idoler i massemediene* (vol. 5). Oslo: Universitetsforlaget.
- Sandberg, S. (2005). *Stereotypiens dilemma ; iscenesettelser av etnisitet på «gata»*. Tidsskrift for ungdomsforskning, 5(2), 27-46.
- Sernhede, O. (2001). *Svart macho eller vit velour*. I C. Ekenstam, T. Johansson & J. Kuosmanen (red.), *Sprickor i fasaden: Manligheter i förändring*. Hedemora: Gidlund.
- Skjørten, K. (1988). *Når makt blir vold: En analyse av seksualisert vold i parforhold* (vol. 4/88). Oslo: Institutt for kriminologi og strafferett.
- Slottemo, H.G. (2003). *Fabrikkarbeider, far og forsørger: Menn og mannlighet ved koksverket i mo i rana, 1950-1980*. nr 41, Institutt for historie og klassiske fag og Institutt for tverrfaglige kulturstudier, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Trondheim.

- Sprickor i fasaden: Manligheter i förändring. (2001). Hedemora: Gidlund.
- SSB. (2016). Utsatthet og uro for lovbrudd, levekårsundersøkelsen, 2015 Lastet ned 29.08, 2016, fra <http://ssb.no/vold/>
- Sumner, C. (2004). *The blackwell companion to criminology*. Oxford: John Wiley & Sons, Ltd.
- Svendby, R. (2011). Fra de stummes leir: Menns beretninger om seksuelle overgrep fra kvinner og menn. Master i sosialantropologi, Universitetet i Oslo Oslo.
- Sykes, G.M. & Matza, D. (1957). Techniques of neutralization a theory of delinquency. *American Sociological Review*, 22, p. 664-670.
- Søndergaard, D.M. (2000). Tegnet på kroppen: Køn: Koder og konstruksjoner blandt unge voksne i academia. København: Museum Tusulanums Forlag.
- Sørli, V.L. (2005). In a man's world: Tolkninger av lovbrudd gjort i langtransportens yrkeskontekst. nr 16, *Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet, Stockholm*.
- Telste, K. (2004). Wild west på oslo vest; frognerbanden i medienes søkelys. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 4(1), 3-26.
- Tomsen, S. (2008a). *Crime, criminal justice and masculinities*. Aldershot: Ashgate.
- Tomsen, S. (2008b). Introduction. I S. Tomsen (red.), *Crime, criminal justice and masculinities*. Aldershot: Ashgate.
- Varang, K. (2004). Gutter på kant med loven og seg selv. I K. Hanoa, K. Varang & H. Giertsen (red.), *Liv og lovbrudd*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Vegheim, B. (1995a). Kvinnens møte med straffeapparatet: D. 1: Kvinnens møte med politiet (Vol. D. 1). Oslo: Institutt for kriminologi, Universitetet i Oslo.
- Vegheim, B. (1995b). Kvinnens møte med straffeapparatet: D. 2: Det uforutsigbare systemet og det sårbare fellesskapet (Vol. D. 2). Oslo: Institutt for kriminologi, Universitetet i Oslo.
- Vestel, V. (2004). «Napapijri geographic», norske flagg, og «wolla»-stilen: Semiotisk kreativitet blant unge menn i et flerkulturelt ungdomsmiljø på rudenga, oslo øst. I Ø. Fuglerud (red.), *Andre bildet av «de andre»*. Transnasjonale liv i norge. Oslo: Pax forlag.
- Whitehead, S.M. & Barrett, F.J. (2001). The sociology of masculinity. I S.M. Whitehead & F.J. Barrett (red.), *The masculinities reader*. Cambridge: Polity Press.
- Whyte, W.F. (1981). *Street corner society: The social structure of an italian slum* (3rd ed., rev. and expanded. utg.). Chicago: University of Chicago Press.
- Willis, P.E. (1977). *Learning to labour: How working class kids get working class jobs*. Farnborough: Saxon House.
- Winlow, S. (2001). *Badfellas: Crime, tradition and new masculinities*. Oxford: Berg Publishers.
- Zackariasson, M. (2008). Bare en slåsskamp? Lastet, fra <http://forskning.no/kjonn-og-samfunn-vold-sosiale-relasjoner/2008/10/bare-en-slasskamp>
- Østli, K.S. (2009). *Politi og røver*. Oslo: Cappelen Damm.